CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
VERICA TRSTENJAK
prezentate la 15 mai 2012[1]

Cauza C-40/11

Yoshikazu Iida
împotriva
Stadt Ulm

[cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de Curtea Administrativă Baden-Württemberg (Germania)]

„Articolul 6 TUE — Articolele 20 TFUE și 21 TFUE — Articolele 7, 24 și 51 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Articolele 2 și 3 și articolul 7 alineatele (2), (10) și (12) din Directiva 2004/38/CE — Articolul 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale — Protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale — Minoră, resortisant al unui stat membru, care s-a mutat împreună cu mama sa în alt stat membru — Drept de ședere, în statul de origine al copilului, în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești — Domeniul de aplicare al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Punerea în aplicare a dreptului Uniunii”

I – Introducere

1. Prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește problema dacă și, în cazul unui răspuns afirmativ, în ce măsură și în ce condiții le revine resortisanților unui stat terț, în temeiul relațiilor lor de familie și personale cu cetățeni minori ai Uniunii, un drept de ședere potrivit legislației Uniunii. Prin aceasta, cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare are legătură cu problematica prezentată în cadrul Hotărârilor Dereci[2] și Ruiz Zambrano[3], mai precis, cu măsura în care drepturile de ședere conferite cetățenilor Uniunii se transmit resortisanților unor state terțe. În această privință, prezenta cauză prezintă particularitatea că resortisantul statului terț nu solicită acordarea dreptului de ședere în statul membru în care se află fiica sa, cetățean al Uniunii.

1 — Limba originală: germana.

2 — Hotărârea Curții din 15 noiembrie 2011, Dereci și alții (C-256/11, Rep., p. I-11315).

3 — Hotărârea Curții din 8 martie 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, Rep., p. I-1177).

II – Cadrul juridic

A – *Dreptul Uniunii*

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

2. Articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „Carta drepturilor fundamentale”), intitulat „Respectarea vieții private și de familie”, prevede următoarele:

„Orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a secretului comunicațiilor.”

3. Articolul 24 din Carta drepturilor fundamentale – „Drepturile copilului” – prevede:

„(1) Copiii au dreptul la protecția și îngrijirile necesare pentru asigurarea bunăstării lor. […]

[…]

(3) Orice copil are dreptul de a întreține cu regularitate relații personale și contacte directe cu ambii părinți, cu excepția cazului în care acestea sunt contrare interesului său.”

4. Articolul 51 alineatul (1) prima teză din cartă prevede:

„Dispozițiile prezentei carte se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum și statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii.”

2. Directiva 2004/38/CE

5. Considerentul (5) al Directivei 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (denumită în continuare „Directiva 2004/38”) [4] prevede următoarele:

„Pentru a se putea exercita în condiții obiective de libertate și demnitate, dreptul tuturor cetățenilor Uniunii la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre ar trebui să fie acordat și membrilor familiilor acestora, indiferent de cetățenie […]”

6. Articolul 1 din Directiva 2004/38 definește obiectul directivei menționate după cum urmează:

„Prezenta directivă stabilește:

(a) condițiile de exercitare a dreptului la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre de către cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora;

[…]”

4 — JO L 158, p. 77, Ediție specială 05/vol. 7, p. 56, modificată ultima dată prin Regulamentul (UE) nr. 492/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 5 aprilie 2011 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Uniunii (JO L 141, p. 1).

7. Potrivit definițiilor de la articolul 2 din Directiva 2004/38, prin „membru de familie” se înțelege, *inter alia*, „ascendenții direcți care se află în întreținere și cei ai soțului sau ai partenerului […]” [articolul 2 punctul 2 litera (d)]. Potrivit articolului 2 punctul 3 din directiva menționată, prin „stat membru gazdă” se înțelege statul membru în care se deplasează un cetățean al Uniunii în scopul de a-și exercita dreptul la liberă circulație și ședere.

8. Articolul 3 din Directiva 2004/38, intitulat „Destinatarii”, prevede următoarele:

„(1) Prezenta directivă se aplică oricărui cetățean al Uniunii care se deplasează sau își are reședința într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, precum și membrilor familiei sale, potrivit definiției de la articolul 2 punctul 2, care îl însoțesc sau i se alătură.

(2) Fără a aduce atingere vreunui drept individual de liberă circulație și ședere pe care persoanele în cauză îl pot avea în nume propriu, statul membru gazdă facilitează, în conformitate cu legislația sa internă, intrarea și șederea următoarelor persoane:

(a) orice alți membri de familie, indiferent de cetățenia lor, care nu se încadrează în definiția de la articolul 2 punctul 2 și care, în țara din care au venit, se află în întreținerea sau sunt membri ai gospodăriei cetățeanului Uniunii care beneficiază de dreptul de ședere cu titlu principal sau dacă din motive grave de sănătate este necesară în mod imperativ îngrijirea personală a membrului familiei de către cetățeanul Uniunii;

[…]”

9. Articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38 prevede următoarele:

„Dreptul de ședere […] se extinde asupra membrilor de familie care nu au cetățenia unui stat membru, în cazul în care îl însoțesc ori i se alătură cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă […].”

10. Articolul 10 din Directiva 2004/38 – „Eliberarea permiselor de ședere” – prevede următoarele:

„(1) Dreptul de ședere al membrilor de familie ai unui cetățean al Uniunii care nu sunt resortisanți ai unui stat membru se confirmă prin eliberarea unui document intitulat «Permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii», în termen de cel mult șase luni de la data la care aceștia prezintă cererea. […]

(2) Pentru eliberarea permisului de ședere, statele membre solicită prezentarea următoarelor documente:

[…]

(c) certificatul de înregistrare sau, în absența unui sistem de înregistrare, orice altă dovadă că cetățeanul Uniunii pe care îl însoțesc sau căruia i se alătură își are reședința în țara membră gazdă;

[…]”

11. Cu privire la „[p]ăstrarea dreptului de ședere de către membrii de familie în eventualitatea decesului sau plecării cetățeanului Uniunii”, articolul 12 din Directiva 2004/38 prevede:

„[…]

(3) Plecarea cetățeanului Uniunii din statul membru gazdă sau decesul acestuia nu atrage pierderea dreptului de ședere pentru copiii săi sau pentru părintele care are custodia acestor copii, indiferent de cetățenie, atât timp cât aceștia își au reședința în statul membru gazdă și sunt înscriși într-o instituție de învățământ pentru a studia acolo, până la terminarea studiilor."

B – *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*

12. Articolul 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare „CEDO") privește dreptul la respectarea vieții private și de familie și este formulat după cum urmează:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

C – *Dreptul național*

1. Legea privind șederea, angajarea și integrarea străinilor pe teritoriul federal

13. Articolul 7 din Legea privind șederea, angajarea și integrarea străinilor pe teritoriul federal (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet, denumită în continuare „Aufenthaltgesetz")[5] privește permisul de ședere și prevede următoarele:

„(1) Permisul de ședere este un titlu de ședere pe termen limitat. Acesta este eliberat în scopurile menționate în următoarele secțiuni. În cazuri justificate, un permis de ședere poate fi eliberat și pentru un scop care nu este prevăzut de această lege.

[…]"

14. Articolul 18 alineatul (2) din Aufenthaltgesetz prevede următoarele:

„Unui străin i se poate elibera un permis de ședere în vederea exercitării unei activități salariate […]"

2. Legea privind libera circulație a cetățenilor Uniunii

15. Potrivit articolului 2 din Legea privind libera circulație a cetățenilor Uniunii (Gesetz über die allgemeine Freizügigkeit von Unionsbürgern, denumită în continuare „Freizügigkeitsgesetz/EU")[6], cetățenii Uniunii care au dreptul la liberă circulație au drept de intrare și ședere potrivit prezentei legi, dar membrilor familiilor acestora, dreptul menționat le revine în principiu numai „dacă însoțesc sau se alătură cetățeanului Uniunii" (articolul 3 alineatul 1 din Freizügigkeitsgesetz/EU), respectiv atunci când, după o perioadă neîntreruptă de cinci ani de ședere legală, ia naștere dreptul de ședere permanentă (articolul 4a din Freizügigkeitsgesetz/EU).

5 — În versiunea publicată la 25 februarie 2008 (BGBl. I, p. 162), astfel cum a fost modificată prin articolul 2 alineatul (25) din Legea din 22 decembrie 2011 (BGBl. I, p. 3044).

6 — În versiunea publicată la30 iulie 2004 (BGBl. I, p. 1950), modificată prin articolul 14 din Legea din 20 decembrie 2011 (BGBl. I, p. 2854).

16. Sub titlul „Certificate pentru dreptul de ședere în temeiul dreptului comunitar; permise de ședere”, articolul 5 din Freizügigkeitsgesetz/EU prevede următoarele:

„[…]

(2) Membrilor de familie ai persoanelor care au dreptul de liberă circulație, care nu sunt cetățeni ai Uniunii, li se eliberează din oficiu, în termen de șase luni, după furnizarea informațiilor necesare, un permis de ședere pentru membrii de familie ai cetățenilor Uniunii, care este valabil pentru o perioadă de cinci ani. […]”

III – Situația de fapt din acțiunea principală

17. Reclamantul din acțiunea principală este cetățean japonez și este căsătorit din anul 1998 cu o cetățeană germană. Fiica lor s-a născut în anul 2004 în Statele Unite ale Americii și deține, pe lângă cetățenia americană și japoneză, și cetățenia germană.

18. La sfârșitul lui decembrie 2005, familia s-a mutat din SUA în orașul Ulm (Germania). La 9 ianuarie 2006, reclamantul a obținut un permis de ședere în calitate de soț străin al unui cetățean german.

19. Din luna februarie 2006, reclamantul este angajat cu normă întreagă în orașul Ulm, în temeiul unui contract de muncă pe perioadă nedeterminată, primind un venit brut lunar de 4 850 de euro.

20. După ce, în vara anului 2007, a acceptat un post la Viena, soția reclamantului și-a mutat – cu începere din martie 2008 – reședința principală în capitala Austriei, aducându-și aici și fiica. Reclamantul a rămas în Ulm. Copilul, care este școlarizat la Viena, este în întreținerea ambilor părinți. Reclamantul își vizitează fiica cu regularitate o dată pe lună pentru un întreg sfârșit de săptămână și îi plătește o pensie de întreținere lunară în cuantum de 300 de euro. În plus, fiica își petrece majoritatea vacanțelor cu reclamantul.

21. În iunie 2008, soția a declarat autorității germane pentru străini că de la 1 ianuarie 2008 era despărțită în fapt de reclamant. Drept urmare, permisul de ședere eliberat inițial reclamantului în calitatea acestuia de persoană căsătorită cu un cetățean german, potrivit Aufenthaltsgesetz, nu a mai fost prelungit.

22. Cu toate acestea, reclamantul locuiește în prezent în mod legal în Germania, după ce i-a fost eliberat, în temeiul activității sale profesionale, un permis de ședere în conformitate cu articolul 18 din Aufenthaltsgesetz.

23. Reclamantul susține însă că, în baza drepturilor părintești pe care le exercită asupra fiicei sale care locuiește în Austria, din dreptul Uniunii ar decurge în favoarea sa și un drept de ședere în Germania. Din acest drept ar rezulta dreptul reclamantului de a i se elibera un „permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii” în sensul articolului 10 din Directiva 2004/38.

24. La 30 mai 2008, reclamantului i-a fost însă refuzată cererea de eliberare a unui asemenea permis. Cererea respectivă face în prezent obiectul unei proceduri de apel care este pendinte la instanța de trimitere.

IV – Întrebările preliminare

25. În acest context, instanța de trimitere a adresat Curții următorul set de întrebări:

„A. Cu privire la articolele 2, 3 și 7 din Directiva 2004/38:

1) La o interpretare extensivă a articolului 2 punctul 2 litera (d) din Directiva 2004/38, în special în lumina articolelor 7 și 24 din [Carta drepturilor fundamentale], precum și a articolului 8 din [CEDO], «membru de familie» înseamnă și un părinte, cetățean al unui stat terț, al unui copil care beneficiază de dreptul la liberă circulație în calitate de cetățean al Uniunii, în condițiile în care copilul nu se mai află în întreținerea părintelui respectiv, dar acesta din urmă își exercită autoritatea părintească asupra copilului?

2) În cazul unui răspuns afirmativ: la o interpretare extensivă a articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38, în special în lumina articolelor 7 și 24 din [Carta drepturilor fundamentale], precum și a articolului 8 din [CEDO], se aplică directiva părintelui menționat, rămas în statul de origine al copilului cetățean al Uniunii, chiar și în cazul în care acest părinte nu îl «însoțește» și nici nu i «se alătură» copilului, care între timp a părăsit teritoriul statului membru de origine?

3) În cazul unui răspuns afirmativ: la o interpretare extensivă a articolului 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38, rezultă pentru acest părinte, în special în lumina articolelor 7 și 24 din [Carta drepturilor fundamentale], precum și a articolului 8 din [CEDO], un drept de ședere pentru o perioadă mai mare de trei luni în statul de origine al copilului cetățean al Uniunii, care este recunoscut cel puțin atât timp cât copilul se află în întreținerea părintelui, iar acesta din urmă își exercită în mod efectiv autoritatea părintească?

B. Cu privire la dispozițiile coroborate ale articolului 6 alineatul (1) TUE și ale [Cartei drepturilor fundamentale]:

1. Prima întrebare

a) Conform articolului 51 alineatul (1) prima teză al doilea aspect din Carta drepturilor fundamentale, este aplicabilă carta în cazul în care obiectul litigiului depinde de aplicarea unei legi naționale (sau a unei părți dintr-o lege națională) prin intermediul căreia sunt transpuse și directive europene, dar nu numai acestea?

b) În cazul unui răspuns negativ: este aplicabilă carta, în conformitate cu articolul 51 alineatul (1) prima teză al doilea aspect din Carta drepturilor fundamentale, numai în baza faptului că reclamantul beneficiază eventual de un drept de ședere conform dreptului Uniunii și că acesta ar putea avea dreptul, în conformitate cu articolul 5 alineatul (2) prima teză din [Freizügigkeitsgesetz/EU], la un «permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii», al cărui temei juridic îl constituie articolul 10 alineatul (1) prima teză din Directiva 2004/38?

c) În cazul unui răspuns negativ: ca o reflectare a jurisprudenței Curții în cauza ERT (Hotărârea din 18 iunie 1991, cauza C-260/89, Rec., p. I-2925, punctele 41-45), este aplicabilă Carta drepturilor fundamentale, conform articolului 51 alineatul (1) prima teză al doilea aspect, în cazul în care un stat membru limitează dreptul de ședere al tatălui, cetățean al unui stat terț, titular al autorității părintești asupra fiicei sale minore, cetățean al Uniunii, care locuiește în principal în alt stat membru împreună cu mama sa, datorită activității salariate a acesteia?

2. A doua întrebare

a) În cazul în care carta este aplicabilă, se poate deduce în mod direct din articolul 24 alineatul (3) din această cartă un drept de ședere conform dreptului Uniunii recunoscut unui tată, cetățean al unui stat terț, cel puțin atât timp cât acesta din urmă este titularul autorității părintești asupra copilului cetățean al Uniunii și o exercită în mod efectiv, chiar dacă copilul locuiește în principal în alt stat membru?

b) În cazul unui răspuns negativ: din dreptul la liberă circulație al copilului, cetățean al Uniunii, prevăzut la articolul 45 alineatul (1) din [cartă] coroborat eventual cu articolul 24 alineatul (3) din această cartă, rezultă un drept de ședere conform dreptului Uniunii al tatălui cetățean al unui stat terț, drept recunoscut cel puțin atât timp cât acesta din urmă este titularul autorității părintești asupra copilului cetățean al Uniunii și o exercită în mod efectiv, astfel încât să se evite ca în special dreptul la liberă circulație al copilului să fie lipsit de orice efect util?

C. Cu privire la articolul 6 alineatul (3) TUE coroborat cu principiile generale ale dreptului Uniunii:

1) Drepturile fundamentale «nescrise» ale Uniunii Europene, astfel cum au fost dezvoltate de jurisprudența Curții de Justiție, începând cu Hotărârea Stauder (29/69, Rec., p. 419, punctul 7) și mergând, de exemplu, până la cauza Mangold (C-144/04, punctul 75), se aplică în totalitate, chiar și în cazul în care [Carta drepturilor fundamentale] nu este aplicabilă în speță? Cu alte cuvinte, drepturile fundamentale care își păstrează valabilitatea, conform articolului 6 alineatul (3) TUE, ca principii fundamentale generale ale dreptului Uniunii există în mod autonom și independent alături de noile drepturi fundamentale consacrate în cartă în temeiul articolului 6 alineatul (1) TUE?

2) În cazul unui răspuns afirmativ: din principiile generale ale dreptului Uniunii poate rezulta, în vederea exercitării efective a autorității părintești, în special în lumina dreptului la respectarea vieții de familie consacrat la articolul 8 din CEDO, un drept de ședere conform dreptului Uniunii în favoarea tatălui unei minore, cetățean al Uniunii, care locuiește în alt stat membru împreună cu mama sa datorită activității salariate a acesteia, în condițiile în care tatăl este resortisant al unui stat terț?

D. Cu privire la articolul 21 alineatul (1) TFUE coroborat cu articolul 8 din [CEDO]:

În cazul în care din articolul 6 alineatul (1) sau alineatul (3) TUE nu rezultă un drept de ședere al reclamantului potrivit dreptului Uniunii: în vederea exercitării efective a autorității părintești, ca o reflectare a jurisprudenței Curții în Hotărârea din 19 octombrie 2004, Zhu și Chen (C-200/02, Rec., p. I-9925, punctele 45-47), din dreptul de liberă circulație al unei minore, cetățean al Uniunii, care locuiește în principal în alt stat membru împreună cu mama sa datorită activității salariate a acesteia, poate rezulta, potrivit articolului 21 alineatul (1) TFUE, eventual în lumina articolului 8 din CEDO, un drept de ședere conform dreptului Uniunii al tatălui cetățean al unui stat terț pe teritoriul statului de origine al copilului?

E. Cu privire la articolul 10 din Directiva 2004/38:

În cazul în care se recunoaște existența unui drept de ședere potrivit dreptului Uniunii: beneficiază un părinte cetățean al unui stat terț, care se află în situația reclamantului, de un drept la eliberarea unui «permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii», în conformitate eventual cu articolul 10 alineatul (1) prima teză din directivă?”

26. Instanța de trimitere admite în orice caz că „[t]oate întrebările preliminare adresate pot fi, desigur, sintetizate într-o singură întrebare”:

„Pentru ca un cetățean al unui stat terț să poată menține cu regularitate relații personale și contacte directe cu copilul său, cetățean al Uniunii, dreptul Uniunii Europene acordă acestui părinte dreptul de a rămâne în statul membru de origine al copilului prin eliberarea unui «permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii» în cazul în care copilul, exercitându-și dreptul la libera circulație, s-a mutat în alt stat membru?” [7]

V – Aprecierea întrebărilor preliminare

A – *Ordinea de examinare a întrebărilor*

27. Considerațiile care urmează pornesc de la întrebarea sintetizată la punctul 26 de mai sus, care trebuie clarificată în lumina aspectelor juridice puse în discuție la punctul 25, în măsura în care acestea prezintă relevanță.

28. În primul rând, instanța de trimitere urmărește să afle dacă, în condițiile din acțiunea principală, reclamantului îi revine, potrivit dreptului Uniunii, un drept de ședere în statul de origine al copilului său, cetățean german. În al doilea rând, instanța de trimitere urmărește să se stabilească dacă, în temeiul acestui drept, reclamantul beneficiază de un drept conferit de dreptul Uniunii la eliberarea unui „permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii”.

B – *Cu privire la dreptul de ședere al resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, în statul de origine al copilului său minor, cetățean al Uniunii, în cazul în care acesta din urmă s-a stabilit în alt stat membru*

29. Dreptul de ședere al reclamantului în Germania, în temeiul dreptului Uniunii, ar putea rezulta din Directiva 2004/38 sau din dreptul primar.

30. Trebuie să examinăm mai întâi dacă un asemenea drept de ședere poate fi întemeiat pe Directiva 2004/38.

1. Directiva 2004/38

31. La examinarea aspectului dacă un drept de ședere poate fi întemeiat pe Directiva 2004/38, trebuie analizate mai întâi conținutul dispozițiilor sale, precum și economia, sensul și finalitatea directivei. În continuare, trebuie să se determine dacă rezultatul acestei interpretări literale, sistematice și teleologice a Directivei 2004/38 este compatibil cu principiile fundamentale.

a) Interpretarea literală a Directivei 2004/38

32. Un drept de ședere în Germania în favoarea reclamantului ar putea rezulta din articolul 7 alineatul (2) sau din articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38. În plus, trebuie să se țină seama de considerentul (5) al directivei.

7 — A se vedea p. 16 din decizia de trimitere.

i) Articolul 7 alineatul (2) coroborat cu articolul 2 punctul 2 litera (d) din Directiva 2004/38

33. În cazul în care un cetățean al Uniunii se deplasează în alt stat membru a cărui cetățenie nu o deține, articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38 coroborat cu articolul 2 punctul (2) litera (d) din aceeași dispoziție conferă părinților respectivului cetățean al Uniunii un drept de ședere în statul respectiv pentru o perioadă mai mare de trei luni în cazul în care aceștia se află în întreținerea cetățeanului Uniunii. Acest drept de ședere este însă valabil cu condiția ca respectivul membru de familie să îl însoțească sau să i se alăture efectiv cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă.

34. Acțiunea principală nu întrunește elementele constitutive menționate mai sus. Aceasta deoarece, pe de o parte, tatăl resortisant al unei țări terțe nu solicită un drept de ședere în statul gazdă în care s-a deplasat fiica sa – și anume Austria –, ci solicită acordarea acestui drept în statul membru de origine al fiicei sale, respectiv Germania. Pe de altă parte, din chiar modul de redactare a articolului 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38 rezultă că această dispoziție nu prezintă relevanță în speță, deoarece tatăl, cetățean japonez, nu i s-a alăturat și nici nu și-a însoțit fiica în statul membru gazdă. În sfârșit, nici condiția de la articolul 2 punctul 2 litera (d) din Directiva 2004/38 nu este îndeplinită, pentru că *în speță* nu cetățeana Uniunii este cea care acordă întreținere tatălui, ci invers, tatăl o are în întreținere pe fiica sa, cetățean al Uniunii[8].

ii) Articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38

35. Articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 acordă, într-adevăr, „părintelui care are custodia", indiferent de cetățenie, un drept de ședere până ce copilul își încheie studiile. Dar, potrivit conținutului său univoc, această reglementare nu este aplicabilă decât în situația în care cetățeanul Uniunii pleacă *din statul membru gazdă*, iar nu în situația din speță, în care cetățeanul Uniunii a plecat *din statul membru de origine*. În consecință, pentru tatăl cetățean japonez al unei fiice cu cetățenie germană care s-a mutat în Austria, această dispoziție nu poate servi drept temei juridic pentru un drept de ședere în Germania.

iii) Considerentul (5) al Directivei 2004/38

36. La prima vedere, formularea considerentului (5) al Directivei 2004/38 este deschisă, iar, la o examinare individuală, pare să confere resortisantului unui stat terț un drept de ședere în întreaga Uniune – „pe teritoriul statelor membre".

37. Fiind însă un considerent, această dispoziție trebuie privită doar ca un principiu de care trebuie să se țină seama la interpretarea Directivei 2004/38. Ea nu poate aduce atingere enumerării limitative și condițiilor concrete pentru drepturile de ședere prevăzute de directivă pentru a le înlocui cu un drept de ședere necondiționat în favoarea membrilor de familie, valabil pe întreg teritoriul Uniunii[9]. În caz contrar, articolul 7 alineatul (2) și articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 nu ar mai avea niciun domeniu de aplicare autonom.

38. Rezultă că din considerentul (5) nu poate rezulta niciun drept de ședere al resortisantului unui stat terț în statul membru de origine al copilului său.

8 — Pentru reglementarea similară de la articolul 1 alineatul (2) litera (b) din Directiva 90/364/CEE a Consiliului din 28 iunie 1990 privind dreptul de ședere (JO L 180, p. 26), a se vedea Hotărârea din 19 octombrie 2004, Zhu și Chen (C-200/02, Rec., p. I-9925, punctul 44).

9 — A se vedea în acest sens Riesenhuber, K., „Die Auslegung", în Riesenhuber, K., *Europäische Methodenlehre*, ediția a doua, Walter de Gruyter, Berlin/New York, 2010, § 11 punctul 37: „Drepturile trebuie să rezulte întotdeauna din partea normativă a unui act juridic".

iv) Concluzie intermediară

39. Din interpretarea literală a Directivei 2004/38 nu reiese, așadar, niciun drept de ședere în Germania în favoarea reclamantului. Potrivit jurisprudenței constante a Curții, pentru interpretarea unei dispoziții de drept al Uniunii, este necesar să se țină seama nu numai de termenii utilizați, ci și de contextul acesteia și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție [10].

40. După ce s-a constatat că din modul de redactare a Directivei 2004/38 nu rezultă, în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, niciun drept de ședere în statul de origine al minorului cetățean al Uniunii, trebuie examinat aspectul dacă, din punctul de vedere al economiei și al obiectivelor sale, directiva în cauză se pretează la o „interpretare extensivă” [11], care să meargă dincolo de modul de redactare propriu-zis.

b) Interpretarea sistematică a Directivei 2004/38

41. În ceea ce privește problema dacă, din perspectiva economiei sale, Directiva 2004/38 poate fi invocată drept temei pentru un drept de ședere în statul membru de origine al copilului în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești asupra copilului său care s-a mutat între timp în alt stat membru, Comisia subliniază în mod întemeiat [12] că economia Directivei 2004/38 nu lasă nicio marjă de manevră pentru extinderea dreptului de ședere asupra unor situații în care resortisanții unor state terțe care sunt membri de familie ai unui cetățean al Uniunii intenționează să se stabilească în statul de origine al acestuia după ce cetățeanul Uniunii însuși s-a mutat în alt stat membru.

42. Dreptul de ședere pe care Directiva 2004/38 îl conferă membrului de familie resortisant al unui stat terț depinde tocmai de faptul că membrul de familie l-a însoțit sau i s-a alăturat cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă, după cum prevede articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38.

43. Curtea a subliniat, într-adevăr, că, în interesul efectului util al Directivei 2004/38, tocmai elementul constitutiv reprezentat de „membrul de familie [al unui cetățean al Uniunii, care] îl însoțește” nu trebuie interpretat într-un mod prea restrictiv și că este irelevant dacă persoanele în cauză au intrat în același timp în statul membru gazdă [13].

44. Cu toate acestea, după cum evidențiază articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38, această reglementare nu are în vedere, în principiu, decât situații care privesc drepturi de ședere ale cetățeanului Uniunii și ale membrilor familiei sale în alte state membre decât acela a cărui cetățenie o deține cel dintâi [14].

10 — A se vedea între altele Hotărârea Curții din 18 mai 2000, KVS International (C-301/98, Rec., p. I-3583, punctul 21), Hotărârea din 23 noiembrie 2006, ZVK (C-306/05, Rec., p. I-11169, punctul 15), și Hotărârea din 29 ianuarie 2009, Petrosian și alții (C-19/08, Rep., p. I-495, punctul 34). Referitor la particularitățile metodelor de interpretare a dreptului Uniunii, a se vedea Wendehorst, C., „Methodenlehre und Privatrecht in Europa”, în Jabloner, C., și alții, *Vom praktischen Wert der Methode, Festschrift für Heinz Mayer zum 65. Geburtstag*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Viena, 2011, p. 827 și urm.. Referitor la riscurile specifice multilingvismului în dreptul Uniunii, a se vedea Müller, F., Christensen, R., *Juristische Methodik*, volumul II, Europarecht, ediția a doua, Duncker & Humblot, Berlin, 2007, punctele 324-344.

11 — A se vedea p. 16 din decizia de trimitere.

12 — A se vedea punctul 45 din observațiile scrise ale Comisiei. În speță, nu sunt necesare explicații mai detaliate cu privire la eventuala relevanță a Directivei 2004/38 pentru situația în care cetățeanul Uniunii se întoarce ulterior în statul său membru de origine, deoarece nu există indicii concrete în acest sens. Referitor la o problematică de aceeași natură, a se vedea Hotărârea Curții din 11 decembrie 2007, Eind (C-291/05, Rep., p. I-10719).

13 — Hotărârea Curții din 25 iulie 2008, Metock și alții (C-127/08, Rep., p. I-6241, punctul 93), și Ordonanța Curții din 19 decembrie 2008, Sahin (C-551/07, Rep., p. I-10453, punctul 28).

14 — Referitor la noțiunea „destinatari” în sensul Directivei 2004/38, a se vedea punctele 25-45 din Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza McCarthy (C-434/09, Rep., p. I-3375).

45. Rezultă că, în esență, dreptul de ședere al unui membru de familie resortisant al unui stat terț *în statul de origine al cetățeanului Uniunii* nu face obiectul Directivei 2004/38, și aceasta cu atât mai mult în cazul în care cetățeanul Uniunii, dar nu și membrul familiei sale, se mută din statul de origine în statul membru gazdă.

46. Legiuitorul Uniunii nu a neglijat, în cadrul Directivei 2004/38, problematica unei eventuale plecări a cetățeanului Uniunii, ci a reglementat-o în detaliu la articolul 12 din aceasta. Articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 conferă un drept de ședere membrului de familie resortisant al unui stat terț, dar numai în statul membru gazdă, nu și în statul membru de origine al cetățeanului Uniunii. În mod concret, această dispoziție se poate aplica eventual atunci când un cetățean al Uniunii, titular al autorității părintești, decide să plece din statul membru gazdă în care se instalase inițial împreună cu soțul și cu copiii comuni, iar celălalt părinte – resortisant al unui stat terț – ar dori să rămână în acest stat împreună cu copiii până la terminarea studiilor acestora. În schimb, articolul 12 din Directiva 2004/38 nu cuprinde nicio reglementare privind situația unui resortisant al unui stat terț care părăsește teritoriul statului membru în care se instalase inițial și problema menținerii în favoarea acestuia a unui drept de ședere în acel stat și nu vedem de ce opțiunea legislativă de la articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 ar trebui transpusă prin analogie la statul membru de origine, cu depășirea obiectului de reglementare al directivei. Chiar și în cazul în care articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 s-ar aplica prin analogie, din aceasta nu s-ar putea deduce în speță existența unui drept de ședere în favoarea tatălui, având în vedere că această dispoziție pornește în mod evident de la premisa că tatăl resortisant al unui stat terț și copilul său nu mai locuiesc în același stat membru.

47. În definitiv, articolul 7 alineatul (2) și articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2004/38 au ca element comun faptul că dreptul de ședere al resortisantului unui stat terț depinde de dreptul de ședere al cetățeanului Uniunii în măsura în care resortisantul statului terț trebuie în primul rând să fi însoțit cetățeanul Uniunii într-un stat membru gazdă – așadar, într-un stat diferit de statul membru de origine al cetățeanului Uniunii. Această condiție nu este îndeplinită în acțiunea principală, având în vedere că cetățeana Uniunii s-a mutat numai împreună cu mama sa în Austria.

48. În consecință, economia Directivei 2004/38 nu poate constitui un temei pentru un drept de ședere în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, care s-a mutat în alt stat membru.

49. În continuare se pune întrebarea dacă, dincolo de economia sa, Directiva 2004/38 poate fi invocată, pe baza unor considerații teleologice, ca temei pentru un drept de ședere al resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, care s-a mutat în alt stat membru.

c) Interpretarea teleologică a Directivei 2004/38

50. După cum s-a arătat anterior, obiectivul Directivei 2004/38 este acela de a reglementa situații care privesc dreptul de ședere al cetățeanului Uniunii și al membrilor familiei sale într-un stat membru diferit de acela a cărui cetățenie o deține. Prin urmare, din perspectiva sensului și a finalității directivei, nu se impune o interpretare care să includă situații precum aceea din acțiunea principală, în care nu se ridică decât problema unui eventual drept de ședere al unui membru de familie în statul membru de origine al cetățeanului Uniunii din care acesta din urmă a plecat.

51. Instanța de trimitere a pus însă și întrebarea dacă poate fi luată în considerare o „interpretare extensivă” a Directivei 2004/38 [15] în lumina articolelor 7 și 24 din Carta drepturilor fundamentale, potrivit cărora viața de familie trebuie respectată, iar copiii au dreptul la îngrijire și la întreținerea cu regularitate a relațiilor personale cu ambii părinți.

d) Interpretarea Directivei 2004/38 în conformitate cu drepturile fundamentale

52. S-ar putea dovedi necesară o evoluție jurisprudențială a dispozițiilor Directivei 2004/38 pe calea interpretării în conformitate cu drepturile fundamentale.

53. Potrivit articolului 6 TUE, Carta drepturilor fundamentale face parte din dreptul primar. Dreptul derivat al Uniunii, în cadrul căruia se înscrie directiva în cauză, trebuie interpretat, în măsura în care este posibil, în conformitate cu dreptul primar și, implicit, în conformitate cu drepturile fundamentale. În cazul în care un act juridic permite mai multe interpretări, trebuie să se acorde prioritate acelei interpretări care nu intră în conflict cu drepturile fundamentale protejate de ordinea juridică a Uniunii [16].

54. Potrivit articolului 51, Carta drepturilor fundamentale trebuie avută în vedere la punerea în aplicare a Directivei 2004/38. Problema interpretării și a aplicării în conformitate cu drepturile fundamentale a unui act juridic nu se poate ridica în afara domeniului de aplicare al acestuia. Ca urmare a constatării că Directiva 2004/38 nu acoperă problema dreptului de ședere al resortisantului unui stat terț în statul membru de origine al unui cetățean al Uniunii, nu mai este necesar să se examineze dispozițiile directivei în lumina Cartei drepturilor fundamentale [17].

55. Aceleași observații sunt valabile și pentru dispozițiile CEDO [18], care – la fel ca și Carta drepturilor fundamentale – nu pot fi luate în considerare pentru scopuri interpretative decât în cadrul domeniului de aplicare al Directivei 2004/38. Întrucât directiva în cauză nu reglementează decât drepturi de ședere în state membre diferite de acela a cărui cetățenie o deține cetățeanul Uniunii, acest aspect nu mai trebuie aprofundat în continuare.

56. În acest context se mai pune însă întrebarea dacă drepturile fundamentale se pot aplica în mod direct din alte motive și dacă reclamantului îi poate fi acordat un drept de ședere în statul membru de origine al fiicei sale independent de domeniul de aplicare al Directivei 2004/38. Acest aspect va fi analizat la punctul 75 și următoarele din prezentele concluzii.

57. Drepturile fundamentale nu impun însă o dezvoltare jurisprudențială a dispozițiilor Directivei 2004/38 astfel încât să constituie un temei pentru un drept de ședere al resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, care s-a mutat în alt stat membru.

15 — Instanța de trimitere are, într-adevăr, în vedere o astfel de „interpretare extensivă”, dar o consideră mai degrabă „nerecomandabilă” (a se vedea p. 16 din decizia de trimitere).

16 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 26 iunie 2007, Ordre des barreaux francophones et germanophone și alții (C-305/05, Rep., p. I-5305, punctul 28 și jurisprudența citată), și Hotărârea din 19 noiembrie 2009, Sturgeon și alții (C-402/07 și C-432/07, Rep., p. I-10923, punctul 48). Referitor la prevalența drepturilor fundamentale și a interpretării în conformitate cu drepturile fundamentale, a se vedea Jarass, H. D., *EU-Grundrechte*, C. H. Beck, München, 2005, § 3, punctul 7.

17 — La punctul 31 din Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza McCarthy se subliniază că Directiva 2004/38 este conformă ca atare cu prevederile dreptului primar, după cum se arată în mod special în considerentul (31) al directivei menționate, cu precădere în ceea ce privește drepturile fundamentale.

18 — Referitor la raporturile dintre CEDO și Carta drepturilor fundamentale, a se vedea Concluziile noastre prezentate la 22 septembrie 2011 în cauza N. S. (C-411/10 și C-493/10, Rep., p. I-13905, punctele 142-148).

e) Concluzie intermediară

58. Cu titlu de concluzie intermediară, trebuie reținut că Directiva 2004/38 nu poate constitui temeiul unui drept de ședere în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, care s-a mutat în alt stat membru.

59. După ce am constatat că dreptul derivat nu îi conferă reclamantului dreptul de ședere solicitat în temeiul dreptului Uniunii, în cele ce urmează vom examina dreptul primar.

2. Dreptul primar

60. În lumina drepturilor fundamentale conferite de articolul 6 alineatele (1) și (3) TUE, reclamantul ar putea beneficia de un drept de ședere în statul membru de origine al copilului său care s-a mutat în Austria, în temeiul articolelor 20 TFUE și 21 TFUE.

a) Recunoașterea unui drept de ședere în favoarea resortisantului unui stat terț, titular al autorității părintești, pentru ca minorului, cetățean al Uniunii, să îi poată fi garantate drepturile care țin de substanța statutului său juridic de cetățean al Uniunii

61. În calitate de resortisant al unui stat terț, tatăl titular al autorității părintești nu poate să invoce în mod direct dreptul la liberă circulație garantat la articolele 20 TFUE și 21 TFUE și nici să revendice dreptul de ședere în temeiul statutului de cetățean al Uniunii. Potrivit jurisprudenței Curții, este posibil ca, în anumite situații, drept consecință a statutului de cetățean al Uniunii, unui membru al familiei acestuia, resortisant al unui stat terț, să îi fie recunoscut dreptul de ședere în conformitate cu dreptul Uniunii.

i) Jurisprudența de până în prezent a Curții [19]

62. Potrivit jurisprudenței Curții, recunoașterea unui drept de ședere derivat din dreptul primar în favoarea unui părinte resortisant al unui stat terț pornește de la premisa că a refuza unui astfel de părinte dreptul de ședere ar aduce atingere exercitării efective a substanței drepturilor de care beneficiază cetățeanul Uniunii [20]. Astfel, a fost confirmat dreptul de ședere al părintelui resortisant al unui stat terț – cu observația că acest drept era valabil în același stat membru în care locuia minorul – în situațiile în care „un astfel de refuz de acordare a dreptului de ședere [ar fi avut] drept consecință obligarea copiilor să părăsească teritoriul Uniunii” [21] sau în situațiile în care, dacă s-ar fi procedat altfel, „dreptul la liberă circulație al copilului, cetățean al Uniunii, ar fi fost lipsit de efectul său util” [22].

63. Recent, în Hotărârea Dereci [23], Curtea a subliniat din nou, făcând trimitere la criteriul „esenței drepturilor conferite de statutul de cetățean al Uniunii”, că un drept de ședere derivat al resortisantului unui stat terț nu poate fi acordat în principiu decât în mod excepțional, argumentând în acest sens că „numai faptul că un resortisant al unui stat membru ar putea dori, pentru motive de natură economică sau pentru a menține unitatea familială pe teritoriul Uniunii, ca membri ai familiei

19 — Pe lângă Hotărârile Dereci (citată la nota de subsol 2), Ruiz Zambrano (citată la nota de subsol 3) și Zhu și Chen (citată la nota de subsol 8), a se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 11 iulie 2002, Carpenter (C-60/00, Rec., p. I-6279, punctul 46, referitor la libertatea de prestare a serviciilor „în lumina dreptului fundamental la respectarea vieții de familie”), și Hotărârea din 5 mai 2011, McCarthy (C-434/09, Rep., p. I-3375, punctul 57).

20 — După cum se arată în Hotărârea Ruiz Zambrano (citată la nota de subsol 3, punctul 42), potrivit căreia măsurile naționale [nu trebuie să] aibă efectul de „a-i priva pe cetățenii Uniunii de beneficiul efectiv al esenței drepturilor conferite de statutul lor de cetățeni ai Uniuni”.

21 — Hotărârea Ruiz Zambrano (citată la nota de subsol 3, punctul 44).

22 — Hotărârea Zhu și Chen (citată la nota de subsol 8, punctul 45).

23 — Hotărârea Dereci și alții (citată la nota de subsol 2, punctele 65-69).

sale, care nu dispun de cetățenia unui stat membru, să poată locui cu acesta pe teritoriul Uniunii nu este suficient în sine pentru a considera că cetățeanul Uniunii este obligat să părăsească teritoriul Uniunii dacă un astfel de drept nu este acordat". În același timp însă, Curtea a lăsat în mod expres deschis răspunsul la întrebarea „dacă, din alte motive, în special în temeiul dreptului la protecția vieții de familie, nu poate fi refuzat un drept de ședere. Acest aspect trebuie totuși abordat în cadrul dispozițiilor referitoare la protecția drepturilor fundamentale și în funcție de aplicabilitatea lor respectivă."

ii) Aplicarea principiilor jurisprudenței la situația de fapt din acțiunea principală

64. La prima vedere, este dificil de argumentat că în speță s-ar aduce atingere substanței drepturilor conferite minorei de statutul său juridic de cetățean al Uniunii în cazul în care tatălui său, resortisant al unui stat terț, nu i s-ar acorda dreptul de ședere în Germania în temeiul dreptului Uniunii.

65. Un argument împotriva acestei teze este, așadar, simplul fapt că cetățeana Uniunii s-a mutat deja efectiv în Austria împreună cu mama sa, minora exercitându-și astfel pe deplin dreptul la liberă circulație, cu toate că tatălui său nu i-a fost acordat încă dreptul de ședere în Germania în temeiul dreptului Uniunii. Întrucât este evident că, în speță, efectul util al statutului juridic de cetățean al Uniunii a minorei nu este amenințat în substanța sa, este necesar, în conformitate cu principiile jurisprudenței, să i se refuze pentru început tatălui său un drept de ședere derivat bazat pe dreptul comunitar, mai precis pe statutul de cetățean al Uniunii al fiicei, respectiv pe dreptul acesteia la liberă circulație.

66. Trebuie însă luată în considerare posibilitatea ca tatăl, care este resortisant al unui stat terț și titular al autorității părintești, să exercite, împreună cu mama copilului, dreptul de a stabili reședința acestuia din urmă și, prin urmare, să poată decide, de comun acord cu mama copilului, cu privire la locul de reședință al minorei. Este de conceput ca, în situația în care ar exista riscul ca permisul de ședere în Germania al tatălui să nu mai fie prelungit ori dacă i-ar fi refuzat dreptul de ședere în temeiul dreptului comunitar, cei doi părinți să ia în considerare posibilitatea de a restabili reședința copilului în Germania.

67. Este însă dificil de văzut în această situație – pentru moment pur ipotetică – o atingere concretă adusă substanței statutului de cetățean al Uniunii al fiicei.

iii) Concluzie intermediară

68. Din considerațiile de mai sus și urmând linia jurisprudenței de până în prezent a Curții, rezultă că, într-o situație ca aceea din acțiunea principală, nu poate fi recunoscut în favoarea unui resortisant al unui stat terț, titular al autorității părintești, niciun drept de ședere în statul de origine al copilului său minor, cetățean al Uniunii.

69. Totuși, în jurisprudență încă nu a fost pusă în discuție în amănunt problema dacă, în condițiile din acțiunea principală, în vederea garantării efective a drepturilor fundamentale, s-ar putea recunoaște, în temeiul dreptului primar, un drept de ședere în favoarea resortisantului unui stat terț în statul membru de origine al cetățeanului Uniunii.

b) Recunoașterea unui drept de ședere în favoarea resortisantului unui stat terț în vederea garantării efective a drepturilor fundamentale

70. În Hotărârea Dereci, Curtea a avut în vedere și a menționat această posibilitate: „Astfel, […] în cazul în care instanța de trimitere consideră, în lumina circumstanțelor din acțiunile principale, că situația reclamanților din acțiunile principale intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, aceasta va trebui să examineze dacă refuzul acordării dreptului de ședere acestor reclamanți aduce atingere dreptului la respectarea vieții private și de familie prevăzut la articolul 7 din cartă. În schimb, dacă instanța consideră că situația nu intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, va trebui să efectueze o astfel de examinare în lumina articolului 8 alineatul (1) din CEDO” [24].

71. Este adevărat că în cauza Dereci se punea problema șederii împreună a unor cetățeni ai Uniunii și a resortisanților unor state terțe în unul și același stat membru. Considerațiile citate anterior din Hotărârea Dereci sunt formulate însă într-un mod atât de general încât par a fi aplicabile și în speță, în care este vorba despre două state membre.

72. Această problematică va fi examinată în cele ce urmează, primul aspect fiind acela dacă în prezenta cauză poate fi invocată Carta drepturilor fundamentale. Potrivit articolului 51 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale, aceasta presupune ca acțiunea principală să prezinte o legătură cu punerea în aplicare a dreptului Uniunii.

73. Prin urmare, nu ar fi suficient ca acțiunea principală să prezinte o legătură cu reglementări strict naționale, fără niciun raport cu dreptul Uniunii [25]. Se poate însă considera că există o legătură suficientă cu punerea în aplicare a dreptului Uniunii în condițiile în care, fără a aduce atingere într-un mod atât de radical substanței drepturilor conferite de statutul de cetățean al Uniunii, refuzul dreptului de ședere prevăzut de dreptul Uniunii constituie o restrângere – mai puțin gravă – a libertății de circulație a minorei, cetățean al Uniunii.

74. O parte din doctrină pune la îndoială aplicabilitatea Cartei drepturilor fundamentale în contextul restrângerilor exercițiului libertăților fundamentale, făcând referire la modul de redactare a articolului 51 din cartă, care vizează „[…] pun[erea] în aplicare [a] dreptul[ui] Uniunii” [26]. Aceleași îndoieli vizează și dreptul la libera circulație, garantat de articolul 21 TFUE [27]. Se poate susține însă că faptul că explicațiile referitoare la cartă [28] fac trimitere la jurisprudența Curții prin care se recunoaște aplicabilitatea drepturilor fundamentale la măsurile de restrângere a libertăților fundamentale [29] pledează în favoarea aplicării drepturilor fundamentale conferite de cartă și în cazul restrângerilor dreptului de liberă circulație prevăzut la articolul 21 TFUE.

24 — Hotărârea Dereci (citată la nota de subsol 2, punctul 72).

25 — Tocmai acesta este aspectul pe care instanța de trimitere pare să îl aibă în vedere în partea B.1 a setului de întrebări.

26 — Referitor la această controversă, a se vedea Borowsky, M., în Meyer, J., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, ediția a treia, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2011, articolul 51, punctele 29-31; Ehlers, D., în Ehlers, D. *Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten*, ediția a treia, De Gruyter, Berlin, 2009, § 14, punctul 53, și Jarass, *op. cit.*, (§ 4, punctul 15).

27 — Referitor la natura juridică a acestui drept, a se vedea Hotărârea Zhu și Chen (citată la nota de subsol 8, punctele 39-41), și Hotărârea Curții din 2 octombrie 2003, Garcia Avello (C-148/02, Rec., p. I-11613, punctul 24), precum și Seyr, S., Rümke, H.-C., „Das grenzüberschreitende Element in der Rechtsprechung des EuGH zur Unionsbürgerschaft – zugleich eine Anmerkung zum Urteil in der Rechtssache Chen”, EuR 2005, 667, 672 și urm., Calliess, C., „Der Unionsbürger: Status, Dogmatik und Dynamik”, EuR 2007, p. 7, 23 și urm., precum și, în ceea ce privește considerentul (2) al Directivei 2004/38, Graf Vitzthum, N., „Die Entdeckung der Heimat der Unionsbürger”, EuR 2011, p. 550, 555 și în special nota de subsol 29.

28 — A se vedea în acest sens explicațiile cu privire la articolul 51 din Carta drepturilor fundamentale (JO 2007, C 303, p. 32).

29 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 26 iunie 1997, Familiapress (C-368/95, Rec., p. I-3689, punctul 24), Hotărârea Carpenter (citată la nota de subsol 19, punctul 40), și Hotărârea Curții din 25 martie 2004, Karner (C-71/02, Rec., p. I-3025, punctul 48 și urm. și jurisprudența citată).

i) Restrângerea dreptului de liberă circulație prevăzut la articolul 21 TFUE, drept criteriu pentru aplicabilitatea Cartei drepturilor fundamentale

75. Dacă și în ce măsură intervine o restrângere a dreptului de liberă circulație prevăzut la articolul 21 TFUE depinde în ultimă instanță de împrejurările concrete ale cauzei, iar aprecierea acestora este de competența instanței de trimitere.

76. Cu toate acestea, nu se poate exclude ipoteza că viitorul incert al tatălui în ceea ce privește dreptul său legal de ședere în Germania ar putea să o descurajeze pe fiica sa minoră de la exercitarea în continuare, în calitatea sa de cetățean al Uniunii [30], a dreptului de liberă circulație și, așadar, să determine o restrângere a acestui drept – chiar dacă nu se aduce atingere substanței drepturilor conferite de statutul de cetățean al Uniunii în sensul jurisprudenței de până în prezent [31].

77. În acest scop, instanța de trimitere ar trebui să procedeze la o examinare mai detaliată a situației de fapt. Aceasta deoarece din conținutul dosarului nu reiese ce efect va avea caracterul incert al dreptului de ședere al reclamantului asupra viitorului mamei și al copilului.

78. Pare în orice caz plauzibilă ipoteza potrivit căreia cetățeana Uniunii – presupunând că relațiile tată-fiică sunt bune, după cum reiese din dosar – ar putea să fie descurajată de la exercitarea dreptului de liberă circulație, cu atât mai mult cu cât ar exista pericolul ca, în urma refuzului de acordare a dreptului de ședere în Germania, în temeiul dreptului Uniunii, în favoarea tatălui său, resortisant al unui stat terț, acesta să fie obligat să își stabilească reședința într-un loc îndepărtat. Situația trebuie însă apreciată în ansamblu, ținând seama de faptul că, după cum evidențiază guvernul german [32], resortisantul statului terț ar putea revendica, potrivit legislației naționale, dreptul la permanentizarea permisului său național de ședere.

79. Dacă însă în speță s-ar ajunge la concluzia unui asemenea efect descurajant în cazul refuzului dreptului de ședere în temeiul dreptului Uniunii și implicit a limitării dreptului de liberă circulație, atunci ar fi aplicabile drepturile fundamentale.

80. În acest cadru, trebuie să se țină seama în mod corespunzător de drepturile fundamentale și mai ales trebuie verificat dacă resortisantul unui stat terț nu le-ar putea invoca pentru a obține, în ultimă instanță, recunoașterea dreptului de ședere prevăzut de legislația Uniunii.

ii) Posibilitatea unui drept de ședere în temeiul drepturilor fundamentale?

81. Din considerațiile de mai sus rezultă că, în sensul articolului său 51 alineatul (1) prima teză, Carta drepturilor fundamentale este aplicabilă în măsura în care refuzul dreptului de ședere aduce atingere dreptului de liberă circulație de care beneficiază fiica potrivit articolului 21 TFUE, astfel încât punerea în aplicare a dreptului Uniunii este pusă în discuție.

82. Drepturile fundamentale relevante în speță sunt în special dreptul copilului de a întreține cu regularitate relații personale și contacte directe cu ambii părinți [articolul 24 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale] și respectarea vieții de familie (articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale).

30 — Referitor la interpretarea extensivă a noțiunii de restrângere, a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 18 iulie 2006, De Cuyper, (C-406/04, Rec., p. I-6947, punctul 39), și Hotărârea Curții din 26 octombrie 2006, Tas-Hagen și Tas (C-192/05, Rec., p. I-10451, punctul 30 și urm. și jurisprudența citată). A se vedea în acest sens și punctul 69 din Concluziile avocatului general Bot prezentate la 27 martie 2012 în cauza Rahman și alții (C-83/11).

31 — A se vedea în acest sens observațiile scrise ale Comisiei, p. 21 și urm.

32 — A se vedea în acest sens observațiile scrise ale Republicii Federale Germania, punctul 95 și urm.

83. Se pot exprima însă îndoieli cu privire la problema dacă totuși refuzul de acordare a dreptului de ședere aduce atingere drepturilor fundamentale, iar, pe de altă parte, răspunsul depinde de circumstanțele împrejurărilor concrete ale cauzei, care trebuie apreciate de instanța de trimitere [33].

84. În cazul în care tatălui i-ar fi refuzat dreptul de ședere în Germania, acest lucru nu ar afecta în mod necesar posibilitatea acestuia de a întreține cu regularitate contacte cu copilul său care locuiește în Austria. Dimpotrivă, articolul 24 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale ar trebui, tocmai, să garanteze tatălui posibilitatea de a întreține în Austria relații cu copilul său ca urmare a exercitării de către acesta a dreptului său de liberă circulație.

85. Dacă însă s-ar dovedi în situația concretă că refuzul de acordare a dreptului de ședere ar obstrucționa întreținerea cu regularitate de relații personale, s-ar putea considera că s-a adus drepturilor fundamentale o atingere a cărei justificare ar trebui apreciată din perspectiva principiului proporționalității. În acest context, ar trebui să se țină seama, între altele, de aspectul dacă tatăl, resortisant al unui stat terț, își exercită efectiv autoritatea părintească al cărei titular este ca tată și dacă se străduiește să își îndeplinească obligațiile de părinte.

86. În acest caz, pe baza dispozițiilor coroborate ale articolului 24 alineatul (3) și ale articolului 7 din Carta drepturilor fundamentale, ar putea rezulta în favoarea resortisantului unui stat terț un drept de ședere întemeiat pe drepturile fundamentale, în sensul Hotărârii Dereci [34].

87. În plus, se impune observația că o astfel de analiză rezultă și din articolul 8 din CEDO, care se aplică relației părinți-copil chiar și atunci când aceștia nu mai trăiesc permanent împreună într-un cadru familial [35]. Potrivit articolului 52 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale, drepturile conferite în temeiul cartei, care corespund unor drepturi garantate prin CEDO, au același înțeles și întindere precum cele prevăzute de CEDO. Același articol 52 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale prevede însă în mod expres că această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă [36].

c) Concluzie intermediară

88. Cu titlu de concluzie intermediară, trebuie să se rețină că din articolele 20 TFUE și 21 TFUE, în lumina drepturilor fundamentale conferite de articolul 6 alineatele (1) și (3) TUE și în special în temeiul articolului 7 și al articolului 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, poate rezulta un drept de ședere în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, în favoarea unui cetățean al unui stat terț, titular al autorității părintești, pentru ca acesta să poată întreține cu regularitate cu copilul său, cetățean al Uniunii, relații personale și contacte directe, în cazul în care copilul s-a mutat în alt stat membru, exercitându-și astfel dreptul de liberă circulație. Premisa acordării acestui drept de ședere este ca refuzul acestuia să aibă ca efect o restrângere a dreptului de liberă circulație al copilului și să fie apreciat, din perspectiva drepturilor fundamentale menționate, ca o atingere disproporționată adusă drepturilor fundamentale. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica aceste aspecte.

33 — A se vedea în acest sens punctul 78 din Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza Rahman și alții (citate la nota de subsol 30), în care însă este vorba despre un drept de ședere al membrilor de familie în același stat membru.

34 — Referitor la relevanța, pentru materia dreptului de ședere, a dreptului primar coroborat cu drepturile fundamentale și cu drepturile omului, a se vedea și punctele 74 și 79 din Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza Rahman și alții (citate la nota de subsol 30).

35 — A se vedea în acest sens Karpenstein, U., și Mayer, F. C., *EMRK*, C. H. Beck, München 2012, articolul 8 punctele 41-53 și jurisprudența citată, precum și Grabenwarter, C., *Europäische Menschenrechtskonvention*, ediția a patra, C. H. Beck, München, 2009, § 22, punctele 16-19. Referitor la întinderea dreptului conferit prin articolul 8 din CEDO, a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Gül împotriva Elveției din 19 februarie 1996 (*Recueil des arrêts et décisions*, 1996-I, p. 174, § 38), Hotărârea Ahmut împotriva Țărilor de Jos din 28 noiembrie 1996, (*Recueil des arrêts et décisions*, 1996-VI, p. 2030, § 71), și Hotărârea Sen împotriva Țărilor de Jos din 21 decembrie 2001 (*Recueil des arrêts et décisions*, 2001-I, § 31).

36 — A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza N. S. (citate la nota de subsol 18, punctul 143 și urm.).

C – Dreptul la eliberarea unui „permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii” în temeiul dreptului Uniunii

89. Independent de aspectul dacă, din perspectiva drepturilor fundamentale care trebuie respectate, resortisantul statului terț dispune în ultimă instanță de un drept de ședere în Germania întemeiat pe dreptul primar, resortisantul în cauză nu poate solicita un „permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii potrivit dreptului Uniunii”.

90. Condițiile pentru eliberarea acestui permis sunt prevăzute în mod limitativ la articolul 10 din Directiva 2004/38 și sunt adaptate anume pentru a corespunde dreptului de ședere pe care Directiva 2004/38 îl conferă resortisanților statelor terțe. Astfel, articolul menționat prevede în special condiția de a prezenta certificatul de înregistrare al cetățeanului Uniunii pe care resortisantul statului terț îl însoțește sau căruia i s-a alăturat. Reclamantul din acțiunea principală nu va putea face dovada unui asemenea document tocmai pentru că nu i s-a alăturat fiicei sale în Austria.

91. La fel ca în cazul dreptului material privind dreptul de ședere, dispoziția în cauză nu poate exceda domeniului de aplicare al Directivei 2004/38, astfel încât din perspectiva dreptului Uniunii nu există niciun drept la eliberarea permisului de ședere menționat. Revine instanței de trimitere sarcina să aprecieze, dacă este necesar, dacă legislația națională prevede eliberarea permisului respectiv pentru orice drept de ședere conform dreptului Uniunii, așadar, și pentru situațiile care excedează domeniului de aplicare al Directivei 2004/38.

VI – Concluzie

92. În urma considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare după cum urmează:

„Pentru ca un cetățean al unui stat terț, titular al autorității părintești, să poată întreține cu regularitate cu copilul său, cetățean al Uniunii, relații personale și contacte directe, Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE nu conferă părintelui dreptul de a rămâne în statul membru de origine al copilului prin eliberarea unui «permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii» în cazul în care copilul, exercitându-și dreptul de liberă circulație, s-a mutat din statul respectiv în alt stat membru.

Din articolele 20 TFUE și 21 TFUE, în lumina drepturilor fundamentale conferite de articolul 6 alineatele (1) și (3) TUE și în special în temeiul articolului 7 și al articolului 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, poate rezulta un drept de ședere în statul membru de origine al unui minor, cetățean al Uniunii, în favoarea unui cetățean al unui stat terț, titular al autorității părintești, pentru ca acesta să poată întreține cu regularitate cu copilul său, cetățean al Uniunii, relații personale și contacte directe, în cazul în care copilul s-a mutat în alt stat membru, exercitându-și astfel dreptul de liberă circulație. Premisa acordării acestui drept de ședere este ca refuzul acestuia să aibă ca efect o restrângere a dreptului de liberă circulație al copilului și să fie apreciat, din perspectiva drepturilor fundamentale menționate, ca o atingere disproporționată adusă drepturilor fundamentale. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica aceste aspecte.

În temeiul dreptului Uniunii, nu există un drept la eliberarea unui permis de ședere de membru de familie pentru un cetățean al Uniunii pentru atestarea acestui drept de ședere.”